

Hezreti Muhammediň adamsyndan taýak iýen aýala hossar çykyşy

Category: Goşgular, Kitapcy, Nukdaýnazar, Taryhy makalalar, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Hezreti Muhammediň adamsyndan taýak iýen aýala hossar çykyşy
HEZRETI MUHAMMEDIŇ (s.a.w) ADAMSYNDAN TAÝAK IÝEN AÝALA HOSSAR
ÇYKYŞY

Din syýasatda we durmuşyň başga ugurlarynda eksplutasiýa serisdesi hökmünde ulanylýanam bolsa, gynansak-da, mundan gerekli dersler çykarylmaýar, göýä adamyň dine uýýanlygy ýeketäk ýeterlik «gowulyk» ölçegi ýaly kabul edilýär. Ýagdaý ähli «dindar mähellelerde» birmeňzeşræk gaýtalanýar, «tarapdaryň» ruhy ýeňisini iru-giç yqlan edýär. Gelineň sepgitde bolsa, mazruf bir ýana düşýär, zarp bir ýana.

■ KÄBİR MESELELERDE BIRI-BIRLERINI ÝAZGARYP, TANKYT EDIP BILÝÄRLERDI

Ýasaýan ýurtlarymyzda we dünýäniň beýleki ýurtlarynda zulumy, zorlugu we haksyzlygy örtmek üçin diniň nähili ulanylýandygyny, ynanjyň söwda bähbitlerine, baýlyga we pula nähili çalşylýandygyny görmän-bilmän duramzok. Bu ýagdaý, iň bolmanda bolup geçýän zatlary belli bir taryhy aralykdan, tankydy nukdaýnazardan okaýanlar üçin şeýle. Emma taryhy we şu günü agzaljak tankydy nukdaýnazar bilen öwrenmeseňiz, ähli akymlar gözüñize ideal taglymat bolup görüner, size tanyş görnen ähli dini wagyczylary başyňza täç edersiňiz. Mysal üçin, irki döwür yslam taryhyndaky "sahaba" eldegirmesizligi şu düşünjä bire-bir gabat gelýär. Keramata özüce baha berip, sahaba analizini etmeýän aňyýet, aslynda, dini gegemoniýany, dini perdelenýän häkimiyetleri gorag astyna almakdyr.

Eger şeýle bolmasa, taryhda diniň adyndan öldürilen müňlerçe

adamy, ýumrulan ojaklary, munuň deregine halk ýoksullyk içre ýasaýarka, kaşaň köşki-eýwanlarda bol-telkilik içre döwran sürüp ýaşan “sahaba” hökümdarlary görüp, olaryň tankydy synyny bererdik.

Şeýle bolmandygyny bilibem durus. Has takygy, pygamber (s.a.w) döwründe ýaşan we ony tanaýan kişileriň çäginde gürrüňi gozgalan sahabalarım munuň şeýle däldigini bilipdirler, olar käbir meselelerde biri-birilerini ýazgaryl, açık tankyt edip bilipdirler. Elbetde, munuň bilen baglaşykly birgiden mysallary bermek mümkün. Netijede ýüzlerce adamdan gürrüň edýäris. Men size bu gezek eýelän wezipeleri we üçünji halyf Osmana (r.a) ýakynlygy bilen tanalan Welid ibn Ukbeden gürrüň bermäge synanşaýyn.

■ HEZRETI MUHAMMET ADAMSYNDAN TAÝAK İÝEN AÝALA NÄHILI ARKA DURUPDY

Isleseñiz, onuň Osmana bolan ýakynlygyndan başlalyň. Welid ibn Ukbe bilen Hezreti Osman (r.a) öweý dogan. Dürli rowaýatlar baram bolsa, Welidiň Osmana garanda has gjiräk – Mekge ele geçirilensoň musulman bolandygy aýdylýar. Muňa garamazdan Welid eýdip-beýdip şol döwrüň ýolbaşy düzüminiň arasyна girmegi başarıýar. Mysal üçin, pygamberimiz (s.a.w) we ikinji halyf Omar (r.a) ony zekat ýygnaýy edip belleýär, dogany Osman bolsa Kufänin häkimi edip goýýar.

Welidiň araaynyň gowy bolmadyk kişisi bolsa Aly ibn Abu Talypdyr, ýagny dördünji halyf Aly (r.a).

Isleseñiz, Welid hakynda aýdylýan bir rowaýat bilen gürrünimize dowam edeliň. Rowaýat şeýle: «el-Welidiň aýaly Hezreti Pygamberiň (s.a.w) ýanyna gelýär ee «Ärim meni urýar, azar berýär» diýip şikaýat edipdir. Hezreti Pygamberem (s.a.w) oña: «Sen gaýt we oňa Resulalla meni goragyna aldy diý» diýýär.

Aýal gaýdýar we belli bir wagt geçensoň ýene gelýär: «Eý Allanyň Resuly! Ol meni urmasyny bes edenok» diýýär. Hezreti Pygamber (r.a) eşiginden bir parça kesip aýala berýär we oňa: «Muny äriňe görkez we Resulalla meni goragyna aldy, ine, bulam

şonuň eşiginden bir parça diý» diýýär. Aýal ýene gidýär, belli bir wagt geçensoň ýene gelip: «Eý Allanyň Resuly! Ol meni urmasyny hasam artdyrdy» diýýär. Muny eşiden Resulalla (s.a.w) ellerini asmana galdyryp iki ýa-da üç gezek “Eý Allahym! El-Welidi saña tabşyrýaryn” diýip doga edýär. Başga bir rowaýatda bolsa, aýala: “Eý Allahym! El-Welidi saña tabşyrýaryn” diýip doga etmegi we sabyrly bolmagy ündändigi aýdylýar.»[1]

Üstünden pygambere (s.a.w) şikaýat edilen şahsyň, has dogrusy «sahabanyň» bolşy yzygiderli berlen duýduryşlara gulak asmazlygy oýlandyrýar gerek?

■ AÝAT ŞU HADYSADAN SOŇ INIPDIR

Halyf Aly (r.a) bilen Welidiň arasyndaky mesele barada aýdar bolsak, bu iki şahsyň arasında düşünişmezlik bolup geçýär. Welid Ala: «Dym. Sen heniz ýaş, meniň ýaşym uly. Walla, men senden dilewar, dışım seňkiden ötgür, men senden has ýürekli, beden taýdanam men senden kän güýçli» diýýär. Alynyň muňa jogaby şeýle bolýar: “Dym, sen pasyksyň!” Netijede “Mömin bilen pasyk bir bolarmy? Olar deň bolup bilmeler” («Sejde» süresi, 18) aýatynyň inendigi aýdylýar.[2] Pygamberiň (s.a.w) agasynyň ogly, fykh we tefsir ylmynyň ilkinjilerinden olan Ibn Apbasyň (r.a) aýtmagyna görä, aýatdaky mömin-ä Aly, pasygam el-Welid ibn Ukbedir. [3]

Pasyk, ýagny, ýoldan çykan, Allanyň emirlerine garşı çykan adama aýdylýan söz. Gurhanda pasyk sözünüň geçýän ýene bir aýaty bar: «Hujurat» süresiniň 6-njy aýatynyň tefsirini Din işleri ministrligi şeýle düşündirýär: Pygamber (s.a.w) Beni Mustalyk kabylasynyň zekadyny toplamak üçin Welid ibn Ukbäni belläpdir. Emma Welid ýoldaka oňa Beni Mustalyk kabylasynyň ýaraglanandygy we uruşmak üçin ýola çykandygy barada habar gelip gowuşýar. Welid habary eşdişi ýaly pygambere (s.a.w) yetirýär. Emma sorag-ideg edip görýärler welin, habaryň ýalandygy, kablanyň musulmançylykdan dänmändigi ýüze çykýar. Aýat bu hadysa sebäpli inipdir: Düşündirişi bolsa şeýle: «Eý iman edenler! Bilmän birine zelel berip, soňam eden işiňize ökünmez ýaly ýoldan çykan biri size bir zat aýdanda, ilki

şonuň çyndygyny-ýalandygyny seljeriň.»

Aýata salgylansak, Welid özüne gelip gowşan habary barlamantemän, tas urşuň turmagyna sebäp bolupdy. Şundan hem görüşümüz ýaly, sahabalaram ýalňyşyp we oňlanmaýan wakalaryň ýuze çykmagyna sebäp bolup biljek ekeni. Diňe ýokarda mysal getirilen aýatyň barlygy-da şu aýdyň hakykata güwä geçip dur. Şonuň üçin garşymyzda duran taryh – wakalara, taglymlara we şahslara «mukaddeslik» gözü bilen seretmek üçin däl-de, öwrenmek we analiz etmek üçin gerekli. Yöne munuň üçin ilki ideologik kesellerden saplanmak gerek.

Welid ibn Ukbäniň salgysyna aýdylýan “aýyplamalardan” birem içgi meselesi bilen baglanyşykly. Ýokarda-da belläp geçişimiz ýaly ony Kufäniň häkimi wezipesine bellänem onuň dogany Osmandyr. Emma ony bu wezipeden boşadanam, ýene Osman. Çünkü onuň üstünden edilýän arz-şikaýatlaryň sany-sajagy bolmandyr. Şol şikaýatlardan birem Welidiň içgi içmegi eken. Şol döwre degişli rowaýatlaryň birinde şeýle diýilýär:

«El-Welid Kufäniň häkimi bolup oturan döwründe yzygiderli içgi içipdir, serhoş halda ertir namazyna durupdyr we parzy-da dört rekagat kyldyrypdyr, soňra jemagata tarap yüzünü öwrüp: «Ýene artdyraýynmy?» diýipdir. Ibn Mesut şonda: «Başyndan bări biz seniň ýanynda, şulam besdir» diýipdir. El-Welidiň «Ýene artdyraýynmy?» sözi bolsa, dilden-dile geçip, aýtga öwrülip gidipdir.”[4]

Hatda içgi içendigi üçin Welide hadda jezasy (kyrk gamçy) berilendiği aýdylýar.

Dogany Osmanyň şanyna odalar düzen, Ala garşy Mugawyýany goldap goşgular ýazan Welid gaty köp sahabanyň tankydyna uçrapdyr, hut «Hujurat» süresinde-de onuň bu bolşuna açık duýduryş bar. Welid ibn Ukbe barada köp okalýan, emma onuň durmuşyndan juda az sapak alynýan taryhy şahslaryň biridir.

Onuň mysalynda biz hereketleri we pikirleri bilen pygamberimiziň (s.a.w) ýanynda gezen adamlaryňam ýalňyşyp biljegini, hususanam gorag galkany bilen gurşalyp alynmandygyny görýäris.

Dini ykdysady we syýasy bähbitleri üçin ulanýan, eýelik edýän häkimiýet ugurlarynda bandalaşma derejesine ýetjek şekilde

eden-etdiliklere, günä batgasyna batanlar we mukaddesligi öz hapa pygylaryna perde hökmünde ulanýan adamlar, elbetde, taryhy hakyatlary okamaýarlar ýa-da okatmaýarlar. A mundan soňy? Soňuna galan şol uly toplumyň şu günki güne dogry baha berip bilmezligi, dincileriň her erbetligine garşy boýun egilmegi we hatda olara oñyn garalmagy – ýüzüne ak mata tutulan geçmişsiň netijeleri bilen baglanyşykly dälmi näme? Eýsem şu günüň hakyatlarynyň geçmiş bilen gönüden-göni baglanyşyklygyny görmek üçin ýene näçe nesil garaşmaly bolarkak?

Aýdyn TONGA.

Odatv.com, 11.03.2020

[1] Adem DÖLEK, «El-Welid ibn Ukbäniň ömri we sahaba adalaty nukdaýnazaryndan öwrenilmegi».

[2] et-Taberi, «Jâmiu'l-Beýan an Te'wîli Âyi'l-Kur'ân», XI, 129; Ibnu Asâkîr, LXIII, 235; Kurtubî, Muhammet ibn Ahmet, «el-Jamiu li Ahkami'l-Kur'ân», Beýrut, 1993, IV, 71; Zehebi, «Siýer», III, 415; Hazin, Alâuddin Aly ibn Muhammet, «Lübabu't-Te'wil fi Meani't-Tenzil», Beýrut, ts., III, 447. 53 Seret: İbnu Asâkîr, LXIII, 235; Kurtubî, IV, 71. Taýýarlan: Adem Dölek a.g.e.

[3] İbnu Asâkîr, LXIII, 235; Kurtubî, IV, 71.

[4] Ebû Dâvûd, Hudûd, 35; İbnu Mâje Hudûd, 16; İbnu Hâjer, «Tehzib», VI, 92; el-Isabe, VI, 323. Suýuty, 155.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW. Taryhy makalalar